

Standardy přípravného vzdělávání učitelek mateřských škol v Anglii a USA

Věra Krejčová, Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové

Anotace:

Standardy učitelské kvalifikace pro učitelky mateřských škol představují jeden ze základních nástrojů řízení kvality předškolní výchovy v mnoha edukačně vyspělých zemích. Příspěvek uvádí konkrétní přístupy k řešení této problematiky v USA a Anglii.

Klíčová slova: *studijní programy učitelství pro mateřské školy, vzdělávání učitelů, standardy učitelské kvalifikace, řízení kvality ve vzdělávání*

Summary:

Setting and maintaining standards for professional preparation of early childhood teachers are important indicators of the increased professionalism of early childhood education in many countries. This article introduces national strategies on this field in England and USA.

Key words: *programs of early childhood teacher education, standards for preparation of early childhood professionals, quality assurance*

STANDARDY PŘÍPRAVNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELEK MATEŘSKÝCH ŠKOL JAKO INDIKÁTORY ŘÍZENÍ KVALITY PŘEDŠKOLNÍ VÝCHOVY

Velká Británie a USA jsou zeměmi s tradičně decentralizovaným školským systémem. V posledních desetiletích, zejména pak v 90. letech 20. století, můžeme ve Velké Británii a USA sledovat tendence k posílení úlohy státu v oblasti řízení kvality ve vzdělávání. V obou zemích se centralistické tendence projevíly

vypracováním a přijetím *národních kurikulí* a *národních vzdělávacích standardů*, jakožto prostředků zabezpečujících řízení kvality ve vzdělávání a následně tedy i nástrojů zvyšování efektivity vzdělávání. Národní kurikula a národní vzdělávací standardy jsou v těchto zemích (zejména pak v USA) detailně zpracovány pro všechny úrovně a obory vzdělávání, tedy i pro vzdělání učitelské. Standardy učitelského vzdělávání jsou dále rozlišeny podle učitelských subprofesí (učitelé pre-primární, primární, sekundární školy) a zpracovány v návaznosti na národní kurikula a vzdělávací standardy různých úrovní škol, na práci v nichž se studenti učitelství připravují.

Jak bychom mohli *standardy učitelské kvalifikace* charakterizovat? Standardy učitelské kvalifikace obsahují závaznou rámcovou strukturu výstupních požadavků, které jsou kladeny na absolventy studijních oborů učitelství. Jejich prostřednictvím je udržována srovnatelná *kvalita profesionální přípravy* budoucích učitelů, aniž by byla omezena autonomie institucí poskytujících učitelské vzdělání.

Standardy učitelského vzdělávání tedy představují žádoucí úroveň vědomostí, dovedností a postojů absolventů učitelských studií. Pro instituce vzdělávající budoucí pedagogy jsou mechanismem regulujícím úroveň kvality poskytovaného přípravného vzdělávání, pod níž si dané instituce nepřejí klesnout, nýbrž snaží se jí zvýšit (Průcha, J., 1996). Jak uvádí Spodek, B. (1990) je stanovení a naplňování standardů přípravného vzdělávání učitelek mateřských škol velmi důležitým indikátorem profesionality učitelek mateřských škol a zároveň ukazatelem kvality předškolního vzdělávání.

Pozn. Ve Velké Británii a USA je oblast pre-primárního vzdělávání (předškolní výchovy) označována pojmem *výchova a vzdělávání v období raného dětství* (early childhood education) a pracovníci na tomto poli „early childhood teachers“. Rané dětství bývá nejčastěji vymezováno jako období od narození do osmého roku věku dítěte. V české pedagogické terminologii neexistuje ekvivalentní výraz, označující pedagogické pracovníky, kteří pracují s dětmi v období raného dětství (0–8). Autorka, vědoma si určitého zkreslení, užívá terminologie běžné v podmínkách našeho institucionálního předškolního vzdělávání a označuje pracovníky těchto zařízení pojmem *učitelky mateřských škol*, přestože věková kategorie dětí s nimiž u nás učitelky mateřských škol pracují je užší (3–6).

KRITERIA PŘÍPRAVNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELEK MATEŘSKÝCH ŠKOL V ANGLII

Ministerstvo školství a zaměstnanosti (*Department for Education and Employment*) ve Velké Británii vydalo v roce 1998 Národní kurikulum přípravného vzdělávání učitelů (*Requirements for Courses of Initial Teacher Training*). Jedná se o materiál zahrnující požadavky na vzdělávání učitelů pre-primární, primární a sekundární školy. Požadavky jsou formulovány jako standardy učitelské kvalifikace a jsou závazné pro všechny instituce vzdělávající učitele. Učitelky mateřských škol, stejně tak jako učitelé primární a sekundární školy v Anglii a Welsu, získávají na základě úspěšného absolvování studijních programů přípravného vzdělávání (Initial Teacher Training) učitelskou kvalifikaci tzv. Qualified Teacher Status.

Podmínky pro vzdělávání učitelek mateřských škol jsou téměř shodné s požadavky přípravného vzdělávání učitelů primární školy. Povinný základ vzdělávání učitelek mateřských škol (early years teachers) v Anglii a Welsu tvoří:

hlavní předměty (core subjects)

mateřský jazyk

matematika

přírodovědné a společenskovední předměty

Obsah a rozsah hlavních předmětů vyplývá z klíčových etap povinného vzdělávání žáků, na jejichž výchovu a vzdělávání se učitelé připravují. Národní kurikulum pro povinné vzdělávání v Anglii a Welsu rozlišuje 4 stupně povinného vzdělávání: první klíčová etapa – 5–7 let, druhá klíčová etapa – 7–11 let, třetí klíčová etapa – 11–14 let, čtvrtá klíčová etapa – 14–16 let (Gavora, P., Mareš, J., 1999). Příprava učitelek mateřských škol v hlavních předmětech je realizována ve vztahu k první a druhé úrovni povinného vzdělávání (Key Stage1 a Key Stage2).

specializační předměty (specializace)

Každý student učitelství pro mateřské školy volí buď nejméně jeden další předmět (opět ve vztahu k první a druhé úrovni povinného vzdělávání KS1, KS2), nebo prohlubující studium předškolní pedagogiky (advanced study of early years).

Standardy pro získání učitelské kvalifikace (QTS) jsou členěny do čtyřech základních oblastí, z nichž každá je ještě podrobněji rozpracována s ohledem na specifika jednotlivých kategorií učitelské profese (vzdělávací standardy učitelství pro mateřské školy jsou v oblasti *monitorování a hodnocení výuky* a v oblasti *jiné profesionální požadavky* totožné se standardy učitelství pro primární školy):

- Vědomosti
- Výuka (plánování a realizace)
- Monitorování a hodnocení výuky
- Jiné profesionální požadavky

KRITERIA PŘÍPRAVNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ UČITELEK MATEŘSKÝCH ŠKOL V USA

Největší a také nejvýznamnější organizací pro oblast předškolního vzdělávání v USA je *NAYEC – „National Association for the Education of Young Children“* (Spodek, B., 1990). Na počátku osmdesátých let stanovila NAEYC standardy přípravy učitelek mateřských škol (jedny z prvních standardů učitelského vzdělávání vůbec). Společně s touto organizací se v USA na stanovování standardů učitelské kvalifikace (učitelství pro mateřské školy) podílí *Council for Early Childhood Professional Recognition*, *National Board for Professional Teaching Standards (NBPTS)* a *National Council for the Accreditation of Teacher Education (NCATE)*. Všechny zmíněné organizace vzájemně spolupracují.

NCATE je ve Spojených státech amerických Národní akreditační komisí pro učitelské vzdělání. Při formulování požadavků na přípravu předškolních pedagogů úzce spolupracuje s NAEYC, jejíž dlouholeté zkušenosti s přípravou standardů a programů vzdělávání učitelek mateřských škol využívá. Jedním z prvních úkolů, které si NAYEC předsevzala po té, co začala intenzivně spolupracovat s Národní akreditační komisí pro učitelské vzdělávání (NCATE), bylo vypracování jasně oddělených požadavků pro akreditaci učitelství primární školy a učitelství školy pre-primární. Tím jasně demonstrovala, že problematika předškolní výchovy a vzdělávání zasluhuje specifickou pozornost, tedy i v otázkách vzdělání profesionálů pro tuto oblast. Pečlivost a profesionalita s níž NAYEC standardy učitelské kvalifikace pro předškolní pedagogy vypracovala, vedly k tomu, že všechny instituce, které se ucházejí o získání akreditace svých studijních

programů učitelství, podrobují tyto odborné expertíze a akreditačnímu řízení vycházejícímu z požadavků a standardů stanovených organizací NAYEC, přestože výslednou akreditaci uděluje NCATE.

Směrnice (pokyny) pro přípravu učitelek mateřských škol

Velice důležitým materiálem v oblasti přípravného vzdělávání učitelek mateřských škol v USA jsou směrnice pro přípravu předškolních pedagogů (Guidelines for Preparation of Early Childhood Professionals). Jedná se o národní dokument, platný pro všechny instituce připravující ve studijních programech učitelství profesionály pro výchovu a vzdělávání dětí v období raného dětství (rané dětství vymezuje NAYEC jako období od narození dítěte do 8 let jeho života, NBPTS jako období od 3 do 8 let života dítěte). Dokument vymezuje vzdělávací standardy pro přípravu učitelek mateřských škol. Je tvořen třemi hlavními oddíly:

1. část – Pokyn pro přípravu a evaluaci studijních programů učitelství pro mateřské školy

Postuluje vzdělávací efekty (výsledky) očekávané od studijních programů učitelství pro mateřské školy ve všech úrovních vysokoškolské přípravy (bakalářské, magisterské, doktorské). Pro každý stupeň vysokoškolské přípravy jsou výstupní požadavky formulovány samostatně. Jedná se o konkrétně vymezené požadavky na výkony absolventů studijních programů, které vycházejí ze vzdělávacích standardů učitelské kvalifikace. Tato část zahrnuje rovněž pokyny k tomu, jak připravit podkladové materiály k akreditaci studijních programů učitelství pro mateřské školy.

2. část – Pokyn pro přípravu speciálních pedagogů v oblasti předškolní výchovy

Vymezuje požadavky na obsah a výsledné efekty vzdělávacích programů připravujících speciální pedagogy pro předškolní věk.

3. část – Národní rada pro standardy učitelské kvalifikace (NBPTS) – certifikační kritéria

NBPTS certifikuje učitele, kteří získali minimálně bakalářské vzdělání v akreditované instituci a mají alespoň tříletou praxi (v předškolním zařízení, základní škole). Každý kandidát ucházející se o získání certifikátu je hodnocen na základě standardů učitelské kvalifikace stanovených Národní radou (NBPTS). Standardy učitelské kvalifikace pro mateřské školy formulované NBPTS se v podstatě shodují se standardy vypracovanými NAYEC.

Standardy učitelské kvalifikace pro učitelky mateřských škol v USA

Oblasti, v nichž jsou standardy stanoveny:

Standardy NAYEC

1. Vývoj dítěte a jeho učení
2. Příprava a realizace kurikula
3. Partnerství s rodinou a širší komunitou
4. Hodnocení
5. Profesionálnost (další profesionální požadavky)

Standardy NBPTS

1. Vědomosti o dítěti, jeho vývoji
2. Podpora vývoje a učení dítěte
3. Znalost integrovaného kurikula
4. Strategie podporující smysluplné učení
5. Hodnocení
6. Sebereflexe
7. Partnerství s rodinou
8. Spolupráce s ostatními partnery

SHRNUTÍ

Konkrétní formulace jednotlivých standardů učitelské kvalifikace nejsou vzhledem k požadavkům na rozsah příspěvku v textu zahrnuty. Přesto autorka uvádí několik závěrů a myšlenek, k nimž na základě studia a komparace jednotlivých přístupů k tvorbě standardů učitelského vzdělávání dospěla.

Učitelská kurikula bývají často kritizována za uplatňování dvou protikladných přístupů k tvorbě jejich obsahu. Ten se pohybuje od tendence zdůrazňovat převážně akademický obsah vzdělávání zaměřený na odbornost v předmětu na jedné straně, až po kurikulum vycházející především ze specializovaných znalostí

v oblasti didaktické, orientované pouze prakticky (Krejčová, V., 1999). Způsob, kterým jsou zpracovány vzdělávací standardy pro učitelky mateřských škol v Anglii představuje vyvážený přístup, v němž se pojí požadavky na odbornost v předmětech s požadavky na profesionální dovednosti nezbytné pro práci učitele. V porovnání se standardy USA vyvstává v anglických standardech do popředí předmětová odbornost, což bezpochyby vyplývá z faktu, že standardy učitelství pro mateřské školy v Anglii úzce korespondují se standardy přípravného vzdělávání učitelů primární školy. Americké standardy jsou více orientovány na profesionální pedagogicko-psychologickou přípravu učitelek mateřských škol.

Standardy učitelství pro mateřské školy vydané v USA představují v současné době jedny z nejpracovanějších indikátorů řízení kvality v oblasti přípravy předškolních pedagogů vůbec. V mnoha zemích standardy učitelské přípravy pro tuto subprofesi zcela chybějí nebo jsou formulovány jako doplněk standardů pro přípravu učitelů primární školy. Přestože se kontext, v němž se nachází náš vzdělávací systém, značně odlišuje od podmínek, v nichž funguje školství Spojených států amerických, považují americké standardy učitelské kvalifikace za více než inspirativní, a to nejen po stránce obsahové, ale i po stránce formální (způsob zpracování). Přínosem se jeví zejména ten fakt, že standardy reflektují obecné trendy existující v učitelském vzdělávání, které se v posledních letech snažíme v učitelské přípravě realizovat i v našich podmínkách. Tyto trendy přesouvají těžiště pozornosti z odborně předmětové přípravy učitele k přípravě profesní (pedagogicko-psychologické). Dávají tak větší prostor k realizaci funkčně integrovaného pojetí učitelské přípravy, zaměřeného více na potřeby pedagogické praxe.

I Národní program rozvoje vzdělávání v ČR navrhuje přijetí standardu učitelské kvalifikace jako jeden z prostředků zefektivnění přípravného vzdělávání učitelů. V návaznosti na doporučení formulovaná v Bílé knize se pro přípravu učitelek mateřských škol jako nezbytné jeví:

- legislativní ukotvení vysokoškolské (bakalářské) přípravy učitelek mateřských škol
- zajištění vzniku nového studijního oboru pro přípravu učitelek mateřských škol a kompenzačních programů pro pedagogy z praxe
- stanovení standardů učitelské kvalifikace pro učitelky mateřských škol

Zmiňované materiály jsou bohatým zdrojem inspirací, v nichž můžeme nalézt řadu odpovědí na otázky, s nimiž se v souvislosti s formulováním standardů učitelské kvalifikace v současnosti potýkáme u nás.

Seznam literatury:

Guidelines For Preparation Of Early Childhood Professional. NAEYC, Washington, D.C., 1996.

Krejčová, V. Současné pojetí přípravy učitelů primární školy ve velké Británii. Poslední desetiletí v českém a zahraničním pedagogickém výzkumu. Sborník příspěvků ze VII. konference ČAPV. Hradec Králové, 1999. ISBN 80-7041-531-2.

Mareš, J., Gavora, P. Anglicko-český pedagogický slovník. Praha, Portál, 1999. ISBN 80-7178-310-2.

Průcha, J. Pedagogická evaluace. Brno, Masarykova Univerzita, Centrum pro další vzdělávání učitelů, 1996, ISBN 80-210-1333-8.

Requirements for Courses of Initial Teacher Training. Department for Education and Employment. Circular number 4/98. London, 1998.

Saracho, O., Spodek, B. Early Childhood Teacher Preparation. Teachers College Press. New York, 1990. ISBN 0-8077-3041-6.

<http://www.oecd.org/else/education/ecec>. The OECD Thematic Review of Early Childhood Education band Care: Background Report for the United Kingdom.

<http://www.msmt.cz>. Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (Bílá kniha)

Adresa autora:

Věra Krejčová

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

V. Nejedlého 573

500 03 Hradec Králové

vera.krejcova@uhk.cz

[zpět na začátek](#)